

beşlisine hüseyinî perdesinde hem bûselik hem de rast dörtlülerinin ve yerinde yani bûselik perdesinde bir nişâbur dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Nişâburek makamının güçlü perdesi hüseyinîdir. Bu perde üzerinde hem bûselik hem rast gibi iki ayrı çeşninin bulunması, bûselik çeşnisinin daha hâkim bir durumda olmasından dolayı makamın yeden sesi olan nîm-zirgüle ile bunun sekizlisi olan gerdâniye perdesinin eksik sekizli olması ve seyre zaman zaman nişâbur dörtlüsünün katılması, bu makamın birleşik makam olduğunu gösterir. Ayrıca dizinin seslerinden biri olan nîm-hicaz perdesi de güçlüye yakın derecede önemlidir. Fakat bu perdede kalış yapılırken yerindeki rast makamının üçüncü derecesindeki kalış gibi yarım sesli yeden de kullanılmaz.

Bu makamda diziyi meydana getiren çeşnilerden biri yerindeki nişâbur dörtlüsüdür. Bu dörtlü K. S. T. aralıkları ile tamamen bir uşşak dörtlüsü görünümündedir. Fakat uşşak makamında olduğu gibi bunun ikinci derecesi hiç pestleşmediğinden ayrı bir çeşni mahiyetindedir. Bütün bu özellikler nişâburek makamının birleşik bir makam olduğunu gösterir.

Nişâburek makamının güçlüsü hüseyinî perdesinde genellikle bûselik çeşniyle yarım karar yapılır, fakat nîm-hicaz perdesi de güçlüye yakın bir önemdedir ve ba-

Nişâburek makamı seyir örneği

zı eserlerde güçlü gibi kullanılmıştır. Makamın en önemli asma karar perdesi olan bu perde âdeta eksen durumundadır. Bûselik perdesinde nişâburlu, hüseyinî perdesinde rastlı asma kararlar da önemlidir. Makam pest taraftan genişlediğinde hüseyinî-aşiran perdesinde rast çeşni ile asma karar yapılır. İkinci çizgi-deki bakiye diyezli sol (nîm-zirgüle perdesi) makamın yeden sesidir.

Nişâburek makamı pest taraftan genişler ve bu genişleme, hüseyinî perdesindeki ikinci çeşni olan rast dörtlüsünün simetrik olarak hüseyinî-aşiran perdesine aynen geçürülmesiyle yapılır.

Tiz taraftan da bir genişleme gerekirse durak perdesi üzerinde bulunan rast beşlisi tiz durak muhayyer üzerine geçürülebilir.

Nota yazımında donanımına fa için küçük mücennep diyezi ve do için bakiye diyezi yazılır. Gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir.

Nişâburek makamının seyrine güçlü hüseyinî perdesi civarından başlanır. Diziyi meydana getiren çeşnilerde karışık gezinildikten ve sık sık nîm-hicaz perdesinde asma kalışlar yapıldıktan sonra güçlü perdesinde genellikle bûselik, bazan da rast çeşniyle yarım karar yapılır. Yine nîm-hicazın önemi belirtildikten ve bûselik perdesinde nişâburlu asma kararların da yapılmasının ardından gerekiyorsa genişlemiş bölgede de dolaşılıp dügâh perdesinde yedenli tam karar yapılır.

Enfî Hasan Ağa'nın, zencîr usulünde "Küşâde sinesi bilmem ki bir sehâsi mı var?" ve Muallim İsmail Hakkı Bey'in, hafif usulünde "Bir kerre yüzün görmeyi dünyâya değişmem" mısralarıyla başlayan

besteleri; yine Enfî Hasan Ağa'nın, "Câme-i sürh ile sanma la'l-gün olmuş gelir" mısrayla başlayan ağır semâisi, Kassamzâde Mehmed Efendi'nin, "Gel ey sabâ o gül-i hoş-nümâyı söyleşelim" mısrayla başlayan yürük semâisi; Ziyâ Paşa'nın, birleşik nîm-sofyan usulünde "Mest-i nâzım kim büyüttü böyle bî-pervâ seni" ve müsemmen usulünde "Bin zeban söylersin ol çeşm-i sühan-perdâz ile" mısrayla başlayan şarkılarıyla Münir Nurettin Selçuk'un, "Bir söz dedi cânan ki kerâmet var içinde" mısrayla başlayan şarkısı bu makamın en güzel örnekleri arasında yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seydî, *el-Matla'*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3459, vr. 15^a, 32^b; Abdülbâkî Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 29^a; Hâşim Bey, *Müsiki Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 30; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 268-270; IV, 248-249; Özkan, *TMNCU*, s. 408-411; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 261-264.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

NİŞÂBÜRÎ

(bk. NİŞÂBÜRÎ).

NİŞAN

(نشان)

"Evlenmeleri câiz olan iki kişinin birbiriyile evlenmeyi karşılıklı olarak vaad etmesi" anlamına gelen nişan (nişanlanma) ve bunun sonucunda ortaya çıkan nişanlılık ilişkisine hemen bütün toplumlarda rastlanır. Evlilik bağı kurulmadan önce nişanlanma sözleşmesi yapılması eski Türklerde de görülür. İlk dönem Arap-İslâm toplumlarında ise bir merasim şeklinde nişanlanma pek yaygın değildi. Eski Roma, German ve kilise hukuklarında nişanlanmaya yer verilmiştir. Ortaçağ kilise hukukunda nişanlanma, taraflar arasında sona erdirilmesi hemen hemen evlenme kadar güç sayılan bir bağ olarak kabul ediliyordu. Ancak daha sonra reform hareketlerinin ve tabii hukukun etkisiyle bu konudaki anlayış bütünüyle değişmiştir. Türk-İsviçre hukukunda hâkim kanaat, nişanlanmanın kendine özgü yapısı olan bir aile hukuku sözleşmesi niteliği taşıdığı yönündedir (Koç, s. 13-21).

Fıkıh eserlerinde nişanlanmayla ilgili hükümlere daha çok nikâh bölümünün başında, ayrıca iddet ve mehir konuları işlenirken değinilir. Fıkıh terminolojisinde ev-

lenme niyetini açıklama hırtbe, niyeti açıklayan erkek **hâtıb**, kendisine bu yönde niyet açıklanan kadın **mahtûbe** şeklinde isimlendirilir. Ancak hırtbe geniş anlamıyla nişanlılık ilişkisi için de kullanılır. Kur'ân-ı Kerim'de bir yerde geçen hırtbe kelimesinin (el-Bakara 2/235) hadislerde gerek bu şekilde gerekse fiil kalıpları içinde yaygın biçimde kullanıldığı görülür (Wensinck, *el-Mu'cem*, "hıtb" md.). Genellikle evlenme niyetini ilk açıklayan taraf erkek olmakla birlikte önce kadının veya ebeveyninin bu yönde niyet izhar etmesine engel yoktur. Nişanlanmanın evlilik gibi çok önemli bir akdî ilişkiye temel teşkil etmesi sebebiyle nişanlanma iradesinin teâtisinde çok defa aileler devreye girer. Nikâh akdinden önce tarafların birbirini tanımaya imkânı hazırlayan böyle bir süreç yaşanması ailenin daha sağlam temeller üzerine oturmasına katkı sağlayacağı için müslüman toplumların örf ve âdetlerinde nişanlılık dönemi önemli bir yer tutmuştur. Karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, huzurlu bir yuva kurma hedefinin gerçekleştirilebilmesi ve ileride çıkabilecek problemlerin önlenmesi için tarafların birbirlerini beğenmeleri ve aralarında gerekli yakınlığı kurup kuramayacaklarını araştırmaları önemli olduğundan evlilik akdinden önce müstakbel eşlerin birbirini görmesi tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamber, Mugire b. Şu'be'ye evlenmek istediği kadını görmesini söylerken, "Çünkü bu, uyum sağlamanız ve evliliğin devamı açısından daha uygundur" demiş (İbn Mâce, "Nikâh", 9; Tirmizî, "Nikâh", 5; Nesâî, "Nikâh", 17), diğer bazı kimselere de bu yönde tavsiyelerde bulunmuştur (*Müsned*, II, 299; Müslim, "Nikâh", 74, 75; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 18; Hâkim, II, 179). Hanbelî mezhebinde erkeğin evlenmek istediği kadına ev kıyafetiyle bakabileceği, saçını, boynunu ve ayaklarını görebileceği kabul edilmiş, Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinde ise bakılabilecek kısımlar kadının elleri ve yüzüyle sınırlı tutulmuştur. Evlilik teklifinden önce "hutbetü'l-hâce" adıyla bilinen kısa bir duanın okunması müstehaptır (*Müsned*, I, 392-393; Hâkim, II, 182-183).

İslâm hukukunda nişanlanma bir evlenme vaadi olarak kabul edilir ve evlenmeye zorlayıcı bir niteliğinin bulunmadığı belirtilir. Bununla birlikte nişanla ilgili ahlâkî, vicdanî ve örfî anlamda bağlayıcı birtakım hükümler bulunmaktadır. Nikâh akdi yapılmadıkça nişanlanma taraflar arasında mahremiyet açısından bir değişiklik meydana getirmez. Dolayısıyla nişanlılar görüşmelerinde birbirine nâmahrem olanla-

rın uymaları gereken sınırlara riayet etmekle yükümlüdür (bk. HALVET; MAHREM). Nişanlılık döneminde sırf tarafların bu sınırlara uyma yükümlülüğünü kaldıрма amacıyla dinî nikâh kıyılması birçok sakıncayı beraberinde getirebileceğinden İslâm teşrihinin ruhuna uygun görülmemektedir.

Kendisine evlenme teklifi yapılmış kadının bunu açıkça kabul etmişse bu durumu bildiği halde bir başkası ona açık veya üstü kapalı bir evlilik teklifinde bulunmamasıdır. Hz. Peygamber'in bu konudaki hadisinin (Buhârî, "Nikâh", 45; Müslim, "Nikâh", 49-56) zâhirini esas alan sahâbeden Abdullah b. Ömer, Ukbe b. Âmir, tâbiînden İbn Hürmüz ve çağdaş İslâm hukukçularından Ebû Zehre, evlilik teklifine kadın tarafından henüz bir cevap verilmiş olmasa dahi bir başkasının teklifte bulunmasını câiz görmez. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre eğer kadının evlilik teklifini kabule yatkın olduğu anlaşılıyorsa ikinci bir teklif haramdır; ancak olumlu veya olumsuz hiçbir işaret yoksa bir başkasının teklifte bulunması câizdir. Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüşe göre kadın henüz açık bir cevap vermemişse birinci teklife meylettği anlaşılabilir. İkinci bir teklif yapılabilir. Fâtıma bint Kays'ın Muâviye b. Ebû Süfyân, Ebû Cehm ve Üsâme b. Zeyd'in kendisine evlilik teklifinde bulunduğunu söylemesi üzerine Resûl-i Ekrem'in ona yaptığı tavsiyeden (*el-Muvatta'*, "Talâk", 67; Müslim, "Talâk", 36; Ebû Dâvûd, "Talâk", 39), kadının kabule meyilli belirgin hale gelmeden başkalarının da evlenme teklifinde bulunabileceği anlaşılmaktadır. İkinci teklifin haram olduğu durumlarda bu kişiyle evlilik yapılması İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre nikâhın sıhhatine engel teşkil etmez. Mâlikî mezhebinde ise böyle bir nikâhın feshedilmesi gerektiği, feshedilmesinin müstehap olduğu ve zıfâf gerçekleşmemişse feshedileceği şeklinde üç görüş vardır.

Vefat iddeti bekleyen kadına üstü kapalı evlenme teklifinde bulunulabileceği (el-Bakara 2/235), böyle birine veya bâin talâk sebebiyle iddet bekleyen kadına açık biçimde ve ric'î talâk sebebiyle iddet bekleyen kadına gerek açık gerekse üstü kapalı bir şekilde evlenme teklifinde bulunulamayacağı hususunda görüş birliği vardır. Bâin talâkla boşanan kadına iddet içerisinde üstü kapalı teklifte bulunmanın hükmü ise tartışmalıdır. Fakihlerin çoğunluğu bunu câiz görürken Hanefîler'le bir kısım Şâfiî ve Hanbelî fakihî, eşlerin anlaşması halinde yeni bir akidle evlenmeleri müm-

kün olduğu için böyle bir teklife cevaz vermez.

İslâm hukukunda nişanlılık taraflara evlenme mecburiyeti getirmedeğinden nişanlılar sebepli ya da sebepsiz, tek taraflı veya anlaşarak nişanı sona erdirebilir. Ancak genel olarak sözden dönmenin dinen hoş karşılanmaması yanında nişanı bozmanın karşı tarafa vereceği maddî ve mânevî zararın da iyice düşünülmesi ve ona göre hareket edilmesi tavsiye edilmiştir. Nişan ne şekilde sona erdirilirse erdirilsin eğer erkek mehre mahsuben bir miktar mal veya para vermişse bunu talep edebilir. Zira mehir evlilik akdinin hukukî sonucudur; evlilik olmayınca kadın mehirden bir şey hak edemez. Hediyeler konusunda Hanefîler hibe hükümlerinin geçerli olacağı, dolayısıyla hibeden dönmeye engel bir durum yoksa verilen hediyeinin geri alınabileceği kanaatindedir. Mâlikî mezhebine göre verilen hediyeler geri alınmaz. Bazı Mâlikî fakihleri ise bu hususta örf veya kararlaştırılmış şart varsa buna göre hareket edileceği görüşündedir. Örf veya şart yoksa nişanı bozan taraf olmamak kaydıyla hediye veren erkek bunu geri isteyebilir. Bu görüşün sahipleri, bu tür hediyeleri mutlak şekilde yapılan bir bağış değil evlenme şartıyla yapılmış şartlı bir hibe olarak kabul etmektedir. Şâfiîler'e göre nişan kimin tarafından sona erdirilirse erdirilsin hediyeler geri istenebilir. Hanbelî mezhebine göre ise hediye veren taraf nişanı bozarsa hediye geri alamaz, aksi takdirde alabilir.

Klasik fıkıh literatüründe haklı bir sebep olmaksızın nişanın bozulabileceği kabul edilmiş, ancak kusursuz tarafın uğrayacağı maddî ve mânevî zararın tazmini üzerinde durulmamıştır. 1917 tarihli Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi de tazminatla ilgili açık veya zımnî bir düzenleme yapmamış, muhtemelen bu mesele hallini kazâi ve ilmî icthadlara bırakmıştır. Bazı çağdaş âlimler evlenme ümidiyle tarafların büyük masraflar yaptığına, çalışan kadınların işten ayrılabilmesine, uzun nişanlılık devresi sonunda nişanın bozulmasının özellikle kadının toplum içindeki itibarını sarsıp asılsız dedikodu ve ithamlara sebep olduğuna, hatta kusursuz tarafın beden ve ruh sağlığını bozabildiğine dikkat çekerek nişanın bozulması durumunda tazminat davası açılabilirliğini ileri sürmüştür. Karşı görüş sahipleri, İslâm'da nişanlanmanın bir akid olarak kabul edilmediğini ve taraflara evlenme mecburiyeti yüklediğini, dolayısıyla nişanı bozan tarafın hakkını kullandığını belirterek

nişanın bozulmasından dolayı tazminat talep edilemeyeceğini savunur. Ayrıca bazıları, bu sorunun ağırlaşmasında nişanlılık süresinin gereğinden uzun tutulmasının ve bu süre içinde mahremiyet sınırlarına dikkat edilmemesinin de payı olduğuna dikkat çeker. Nişanı bozan tarafın belli şartlarla tazminat ödemeye mahkûm edilebileceğini kabul eden günümüz İslâm hukukçuları bu görüşlerini hakkın kötüyeye kullanılmayacağı, zararın izâle edileceği ve -bazı Mâlikî hukukçularının benimsediği- vaadin bağlayıcılığı prensiplerine dayanmaktadır. Bunlardan bir kısmı nişanın bozulması sebebiyle sadece maddî tazminat talep edilebileceği, diğer bir kısmı ise nişanlılık döneminin uzaması gibi durumlarda mânevî tazminat da istenebileceği kanaatindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "ḥṭb" md.; *el-Muvaṭṭaʿ*, "Talâk", 67; *Müsned*, I, 392-393; II, 299; Buhârî, "Nikâh", 11, 26, 33, 34, 35, 36, 45, 46; Müslim, "Ḥac", 74, "Büyü", 4, "Nikâh", 6, 12, 13, 49-56, 74, 75, "Raḍâ", 4, "Talâk", 6, 36; İbn Mâce, "Nikâh", 9; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 18, 19, "Talâk", 39; Tirmizî, "Nikâh", 5; Nesâî, "Nikâh", 17; Şâfiî, *el-Üm*, V, 32-35; Tahâvî, *el-Muḥtaşar* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efġânî), Beyrut 1986, s. 178; Cessâs, *Aḥkâmü'l-Ḥurʿân*, Beyrut, ts., I, 422; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 179, 182-183; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, Kahire 1970, XI, 70, 219-220, 225, 226; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 256, 268, 269; İbn Kudâme, *el-Muġnî*, VII, 453-455, 520, 521, 524, 525, 526; Kurtubî, *el-Câmiʿ*, III, 120, 188-192; İbn Hacer, *Fetḥü'l-bârî* (Hatîb), IX, 198-201; Bedreddin el-Aynî, *ʿUmdu'tü'l-kâri*, Kahire 1392/1972, XVI, 326; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-Inşâf fi ma'rifeti'r-râciḥ mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Kahire 1376/1956, VIII, 296; Şirbînî, *Muġnî'l-muhtâc*, III, 121, 135, 136, 137; Muhammed b. Ahmed el-Haraşî, *Şerḥu Muḥtaşarı Halîl*, Beyrut, ts. (Dârü Sâdir), III, 129, 165, 169, 171; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 217-220; Şevkânî, *Neylül-euṭâr*, VI, 107-114; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn 'Âbidîn* (nşr. Hüsâmeddin b. Muhammed Sâlih el-Ferfûr v.dğr.), Beyrut 1421/2000, III, 534; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 644-645; M. Ebû Zehre, *el-Aḥvâlü's-şahşîyye*, Kahire, ts., s. 26-40; a.mlf., *Muḥâdarât fi 'aḳdi'z-zevâc ve âşâriḥ*, Kahire 1391/1971, s. 55-76; M. Mustafa Şelebî, *Aḥkâmü'l-üsrê fi'l-İslâm*, Beyrut 1983, s. 67-89; M. Muhyiddin Abdülhamîd, *el-Aḥvâlü's-şahşîyye*, Beyrut 1404/1984, s. 16, 20; Mehmet Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 14-15, 183; a.mlf., "Aile Hayatı", *İlmihal*, İstanbul 1999, II, 202-203; Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s. 46-50; Vehbe ez-Zühayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüḥ*, Dimaşk 1989, VII, 9-28; Zekiyyüddin Şa'bân, *el-Aḥkâmü's-şerfiyye li'l-aḥvâlî's-şahşîyye*, Bingazi 1989, s. 63-83; Abdülhalîm M. Ebû Şukka, *Taḥrîrül-me'r'e fi 'aşi'r-risâle*, Küveyt, ts. (Dârü'l-kalem), V, 29-34; Abdülvehhâb Hallâf, *Aḥkâmü'l-aḥvâlî's-şahşîyye fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Küveyt 1990, s. 18-22; Kemal Oğuzman-Mustafa Dural, *Aile Hukuku*, İstanbul 1994, s. 26-59;

Abdüsselâm M. Şerîf el-Âlim, *ez-Zevâc ve'l-talâk fi'l-kânûni'l-Libi ve esânidühü's-şerfiyye*, Bingazi 1995, s. 25-41; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1996, I, 295-297; Mustafa es-Sibâî, *Şerḥu Kânûni'l-aḥvâlî's-şahşîyye*, Beyrut 1417/1997, I, 50-69; Hüseyin Ertuç, *İslam Hukuku Açısından Nişanlanma* (yüksek lisans tezi, 1999). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 21-27; Nevzat Koç, *Türk-İsviçre Hukukunda Nişanlanma Sözleşmesi*, İzmir 2002, s. 5, 13-21, 81, 107; Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, Ankara 2004, s. 19-93; A. M. Delcambre, "Ḥiṭba", *Elʿ* (İng.), V, 22-23; "Ḥiṭbe", *Mv.F.*, XIX, 190-205; Hamza Aktan, "Nişanlanma", *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, III, 494-496; M. Rewâs Kal'acî, *el-Mevsû'atü'l-fıkhîyyetü'l-müeyyere*, Beyrut 1421/2000, I, 815-818.

H. İBRAHİM ACAR

NİŞAN (نشان)

Devlet tarafından üstün hizmet karşılığı verilen, genellikle süslü ve değerli taşlarla bezeli bir çeşit madalyon.

Sözlükte "alâmet, işaret" gibi anlamlara gelen nişân kelimesi Farsça olup Osmanlı bürokrasisinde değişik mânalarda kullanılmıştır. Padişahın tuğrasını taşıyan belgelere "nişân-ı hümayun" da denirdi (bk. FERMAN; TUĞRA). Osmanlılar'da üstün hizmeti görülen askerî ve mülkî erkâna çeşitli dereceleri olan bir tür madalya verilmesi ve takılması geleneği Batı etkisiyle II. Mahmud döneminde başlamıştır. Daha önceleri de Osmanlılar'da başarılı kimselere nişana benzer şekilde, fakat ondan daha kıymetli olarak sorguç, tuğ, çelenk, avize takdim edilirdi. Meselâ 1150'de (1737) sefer dolayısıyla gümüşten 1300 çelenk hazırlanmıştır (BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 1315). I. Abdülhamid devrinde (1774-1789) İsvaç'in Ruslar'a karşı başarı haberini bildiren elçisine 7500 kuruş değerinde bir çelenk verilmiştir. Yine Bosna'da Avusturyalılar'a karşı zafer kazanan Vali Bekir Paşa'ya türlü hediyeler yanında çelenk de gönderilmiştir. Sadece yüksek rütbeli kimselere değil savaşta başarı gösteren askerlere de çelenk dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Hatta asırı ölçüde dağıtılmasını bir tarihçi "çelenk fırtınası" diye anmıştır (*Taylesanizâde Hafız Abdullah Efendi Tarihi*, s. 314, 318, 319). III. Selim zamanında 1213'te (1798) İngiliz Amiralî Nelson'un Fransız donanmasını Ebûkir'da yakması haberi İstanbul'da büyük bir sevinçle karşılanmış ve Nelson'a mücevherli bir çelenk gönderilmiştir. Arşiv kayıtlarında Nelson'a ve diğer İngilizler'e yolla-

nan hediyeler arasında çelenk yanında nişanların da mevcut olduğu dikkati çeker (BA, HH, nr. 15136). Ayrıca Nelson'un taktığı "hilâl nişanı" denilen bir madalya daha vardır. Genellikle ilk Osmanlı nişanı olarak bu hilâl nişanı gösterilir. Yine Mısır olayı sırasında diğer bazı İngiliz generallerine nişan diye anılan ay yıldızlı madalyalar verildiği bilinmektedir. 1216 (1801) tarihli bir belgeye göre İngiliz Generali Hutchin-son, boynuna nişanlı şerit ve göğsüne bir başka mücevher nişan takılmak suretiyle ödüllendirilmiştir. Daha sonra hilâl veya semseli nişan verme geleneği yaygınlaştı.

II. Mahmud döneminde 1812'de eski tip nişan ve taltif alâmetlerine son verilisinin ardından Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve yeni askerî teşkilâtın kurulması sebebiyle rütbeleri belirtmek üzere nişanlar oluşturuldu. Bu tür nişanlar ülä, sâniye, sâlise ve râbia rütbelere mahsus olmak üzere dört çeşitli ve mücevherliydi. Aynı devirde çıkarılan iftihar nişanları da altın ve gümüşten yapılmış olup elmasla bezemiştir. Vak'anüvis Ahmed Lutfi Efendi 1833'te iftihar nişanının bir nizamnâmesinin yayımlandığından söz eder. Sultan Abdülme- cid zamanında imtiyaz nişanı denilen bir başka nişan daha ihdas edildi. Bunun dereceleri yoktu. Ahmed Lutfi Efendi, 1841'de Mustafa Reşid Paşa'ya Mısır meselesinin çözümünde gösterdiği hizmet karşılığı bir adet nişân-ı imtiyaz verildiğini yazar. Bu nişan 1846'da Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya da verilmiştir. Bir başkası 1849'da Keçecizâde Fuad Paşa'ya takdim edilmişti. Yüksek seviyedeki şahıslara verildiği anlaşılan bu nişan sahibinin ölümü halinde evlâdına intikal eder, ancak izinsiz takılamazdı. 1265'te (1848), olur olmaz vesilelerle nişan verildiği gerekçesiyle memurlarla lâyük olanlardan başkalarına nişan takılmaması hakkında bir nizamnâme çıkarıldı. Bu nizamnâmeye göre ilmiye mensuplarından bilâd-ı erbaa ve mahreç mollalarının nişanları olmadığı için yaptırılan on dört adet nişanın şeyhülislâm vasıtasıyla tedariki kararlaştırıldı. 1851'de eski iftihar nişanları kaldırıldı ve para darlığı yüzünden nişanlar toplattırılıp darphâneye teslim edildi.

Osmanlılar'da Batı tarzında ilk nişan 1852'de Mecîdî nişanı ile ihdas edildi ve iftihar nişanı lağvedildi. Bu nişanla ilgili 13 Zilkade 1268 (29 Ağustos 1852) tarihli bir nizamnâme yayımlandı. Burada nişanın birden beşe kadar sıralanan derece / rütbeden oluştuğu, birinci rütbesinin 50, ikinci rütbesinin 150, üçüncü rütbesinin 800, dördüncü rütbesinin 3000, beşincisinin